ΣΧΟΛΙΑ ΤΟΥ ΞΕΝΟΥ ΤΥΠΟΥ

Η «μοναξιά» τοῦ τελευταίου τῶν σταλινικῶν

ΑΠΟ ΤΗ ΓΑΛΛΙΚΗ "ΜΑΤΕΝ,,

Η «ΖΕΡΙ Ι ΠΟΠΟΥΛΙΤ», ὄργανο τοῦ ἀλβανικοῦ Κ.Κ., ἔγραψε πέρυσι, χωρὶς διευκρινίσεις, γιὰ τὴν «ἐκτέλεση πολλῶν προδοτῶν». Καὶ ὁ Ἐμβὲρ Χότζα, γενικὸς γραμματέας τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Κόμματος Ἐργασίας τῆς Ἀλβανίας δήλωσε ὅτι οἱ «Μπαλούκου, Κελέζι, Τεοντόσι καὶ οἱ συνέχοχοί τους» ἔγιναν προδότες τοῦ Τίτο: Προσπάθησαν νὰ ἐφαρμόσουν στὴν Ἀλβανία «μιὰ ἀποκέντρωση τῆς σοσιαλιστικῆς οἰκονομίας (....) καὶ τὴν καπιταλιστικὴ — ρεβιζιονιστικὴ θεωρία τῆς αὐτοδιαχείρισης». Ἡ κάθαρση φαίνεται νὰ ἔγινε μὲ τὴν φυσικὴ ἢ ὄχι, ἐξουδετέρωση τεσσάρων μελῶν ἰου Πολιτικοῦ Γραφείου (ἐπομένως καὶ τῶν τριῶν πρώην ὑπουργῶν) καὶ 28 μελῶν τῆς 71μελοῦς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς.

Ἦταν ἡ πρώτη φορὰ ἀπὸ τὴν ἵδρυσή της στὰ 1946, ποὺ ἡ Λαϊκὴ Δημοκρατία τῆς Ἀλβανίας ἔζησε μιὰ τόσο σοβαρὴ κρίση, ἡ πρώτη φορὰ ἐπίσης ποὺ ἡ ἐξουσία τοῦ Ἐμβὲρ Χότζα ἀφισβητήθηκε σοβαρά, εἰδικώτερα ἀπὸ τὸν Μεχμὲτ Μπαλούκου, ποὺ κατεῖχε τὴν τέταρτη θέση στὴν ἱεραρχία τοῦ καθεστῶτος.

Ἡ διαμάχη σίγουρα εἶχε ἀρχίσει τὸ 1975, ὅταν καθορίστηκαν οἱ προτεραιότητες τοῦ πεντατοῦς προγράμματος, 1976—1980. Ἡ κρίση ὅμως, ξέσπασε στὰ 1976 καὶ ὀγκώθηκε στὴν ἐπιφάνεια σ' ὅλη της τὴν ἔκταση μόνο στὰ 1977, δηλαδὴ μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Μάο Τσὲ Τούνγκ καὶ τὴν ἐξουδετέρωση τῆς «συμμορίας τῶν τεσσάρων» ἀφοῦ ὅρχισαν, στὴν Κίνα, οἱ προπαρασκευαστικὲς ἐνέργειες γιὰ τὴν δεύτερη ἀποκατάσταση τοῦ Τένγκ Πίνγκ. Ἄλλωστε φαίνεται ὅτι πέρα ἀπὸ τὰ σημαντικὰ ἐσωτερικὰ προβλήματα — τὴν ἐθνικὴ ἄμυνα, τὶς εἰσαγωγὲς — ἐξαγωγὲς καὶ τὴν οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη — στὸ κέντρο τῆς διαμάχης βρισκόταν τὸ θέμα τῆς θέσης ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ υἱοθετηθεῖ ἀπέναντι στὶς «συμβουλὲς» ποὺ ἔδινε τὸ Πεκίνο.

Μὲ λίγα λόγια, ὁ Ἐμβὲρ Χότζα, ποὺ ἐμφανίζεται τώρα σὰν ὁ τελευταῖος «ὀρθόδοξος σταλινικὸς» τοῦ πλανήτη, ἔδιωξε ἀπὸ τὴν ὁμάδα του ἐκείνους ποὺ, ὅπως οἱ Τεοντόσι καὶ Κελέζι, εἶχαν σὰν πρότυπο τὴν Κίνα, προβλέποντας κάποιο ἐμπορικὸ ἄνοιγμα στὸ ἐξωτερικό, εἰδικώτερα στὶς καπιταλιστικὲς χῶρες. Ἀπομάκρυνε ἐπίσης ἐκείνους ποὺ ζητοῦσαν νὰ δοθεῖ μεγαλύτερη ἐλευθερία δράσης στοὺς διευθυντὲς τῶν ἐπιχειρήσεων (καὶ ἔτσι ἐξηγεῖται ἡ κατηγορία γιὰ «ἀποκέντρωση καὶ αὐτοδιαχείριση») καθὼς καὶ κείνους τέλος, πού, ὅπως ὁ Μπαλούκου, ὑποστήριζαν ὅτι σ' ἕναν σύγχρονο πόλεμο οἱ μηχανὲς ἔχουν μεγαλύτερη ἀξία ἀπ' ὅ,τι οἱ ἄνθρωποι. Ἀρκετὰ παράδοξα, ὁ Μπαλούκου κατηγορήθηκε ἐπίσης, στὸ περίφημο γράμμα πούφερε τὴν ρῆξη καὶ στάλθηκε στὶς 29 Ἰούλη, ἀπὸ τὰ Τίρανα στὸ Πεκίνο, ὅτι προσπάθησε κρυφὰ νὰ θέσει σὲ ἐφαρμογὴ ἕνα κινεζικὸ σχέδιο (ποὺ ἀποδίδεται στὸν νεκρὸ σήμερα Τσοὺ Ἔν Λάϊ) γιὰ μιὰ ἀντισοβιετικὴ στρατιωτικὴ συμμαχία, στὴν ὁποία θὰ συμμετεῖχαν ἡ Ἀλβανία, ἡ Ρουμανία καὶ ἡ Γιουγκοσλαβία.

Ὁ Ἐμβὲρ Χότζα θεωροῦσε ἐπικίνδυνο ἀντίπαλο τὸν Μπαλούκου, τὸν προνομιοῦχο συνομιλητὴ τῶν Κινέζων, τὸν ἀρχηγὸ τῶν ἀλβανικῶν ἐνόπλων δυνάμεων, τὸν Μπαλούκου ποὺ ὑποστήριζε τὸν ἐκμοντερνισμὸ τῆς ἄμυνας καὶ τῆς οἰκονομίας καθὼς καὶ τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου. Ἡ πτώση τοῦ Μπαλούκου ποὺ συμπίπτει λίγο—πολὺ μὲ τὴ ρῆξη τῆς Ἀλβανίας μὲ τὴν Κίνα, καθὼς καὶ μὲ τὴν ἐξουδετέρωση μιᾶς ὁμάδας «Τιτοϊστῶν» ἦρθε σὰν συνέχεια τῆς ὀργῆς ποὺ ἐκδηλώθηκε κατὰ τοῦ Βελιγραδίου ὅπως ἀργότερα ἡ ἐξαφάνιση ἀπὸ τὴν πολιτικὴ σκηνὴ τῶν δῆθεν «Χρουτσωφικῶν» ἦρθε σὰν συνέχεια τῆς ρήξης μεταξὺ Τιράνων καὶ Μόσχας. Μόνο ποὺ τὴν φορὰ αὐτή, ἡ Ἀλβανία δὲν μπορεῖ πιὰ νὰ στραφεῖ πρὸς τὴν Μόσχα, ὅπως στὰ 1948, οὔτε πρὸς τὸ Πεκῖνο, ὅπως στὰ 1961. Ἔτσι, ἦρθε ἡ ἀπομόνωση.

Ἡ πρόσφατη ὁμιλία τοῦ Ἐμβὲρ Χότζα ἄφησε μιὰ ἀπρόσμενη ἐντύπωση «λεκτικῆς ἐπανάστασης». Μέσα σὲ 15.000 λέξεις ὁ Ἀλβανὸς ἡγέτης δὲν βρῆκε τὸν τόνο τοῦ ἀνθρώπου ποὺ πέτυχε μιὰ ἀποφασιστικὴ νίκη. Τὴν ἔλλειψη αὐτὴ τὴν κάλυψε μὲ μιὰ πρόχειρη ἀναφορὰ στὴ σταλινικὴ θέση τοῦ «σοσιαλισμὸς μέσα σὲ μιὰ μόνο χώρα», δηλαδὴ στὴν Ἀλβανία.

Ὁ κόσμος εἶναι χωρισμένος σὲ δύο μέρη: στὴν Ἀλβανία καὶ στὸν ὑπόλοιπο κόσμο. Ὁ ὑπόλοιπος κόσμος ἀποτελεῖται «ἀπὸ τὸν ἀμερικάνικο ἰμπεριαλισμό, τὸν Σοβιετικὸ σοσιαλιμπεριαλισμό, τὸν κινεζικὸ σοσιαλιμπεριαλισμό, ἀπὸ διαφόρους ἀντιδραστικοὺς», καθὼς καὶ ἀπὸ τὶς χῶρες ποὺ δέχονται τὶς πιέσεις αὐτῶν τῶν φοβερῶν δυνάμεων. Ἔτσι, μαθαίνουμε ὅτι «ἡ σοσιαλιστικὴ Ἀλβανία, διαθέτοντας μιὰ πανίσχυρη οἰκονομία, πιὸ πανίσχυρη ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ (στρατιωτικὰ (....) εἶναι ἡ μόνη χώρα ὅπου μποροῦμε νὰ μιλήσουμε γιὰ πραγματικὴ δημοκρατία στὴν πλήρη ἔννοια τοῦ ὅρου, ὄχι μόνο στὰ λόγια ἀλλὰ καὶ στὶς πράξεις».

Χάρη στὴν κατάσταση αὐτὴ «τὴν ὁποία ἀπευχονίζει ἡ εὐτυχισμένη καὶ αἰσιόδοξη ζωὴ τοῦ λαοῦ της (....), ἡ σοσιαλιστικὴ Ἀλβανία», τονίζει ὁ Χότζα, «ἔχει σήμερα μεγάλη αἴγλη στὸν κόσμο καὶ ἔχει τὴν συμπάθεια καὶ τὴν ὑποστήριξη τῶν πραγματικῶν ἐπαναστατῶν».

Στὴν ὁμιλία του ὁ Χότζα, τόνισε μὲ εὐχαρίστηση τὴν ἔκπληξη «τῶν ξένων ποὺ ρωτοῦν: Εἶναι πραγματικὰ δυνατὸ ὅτι στὴν Ἀλβανία ἡ σχέση τοῦ μισθοῦ ἑνὸς ἐργάτη μὲ τὸ εἰσόδημα τοῦ ἀνώτατου ὑπάλληλου εἶναι ἕνα πρὸς δύο;». Ἀλλὰ ναί, δήλωσε ὁ Ἐμβὲρ Χότζα, γιατὶ στὶς ἄλλες χῶρες κυριαρχεῖ ἡ μεγαλοαστικὴ τάξη ἢ ἡ καταδικασμένη «ἐργατικὴ ἀριστοκρατία». Ὁ Ἀλβανὸς ἡγέτης ἐπιτέθηκε ἐπίσης, καὶ κατὰ ὅλων τῶν φίλων τῆς ΕΣΣΔ καὶ τῆς Κίνας, καὶ εἰδικώτερα κατὰ τῶν «εὐρωκομμουνιστῶν». Ἡ ἐπίθεση ἦταν ἀπερίφραστη, γιατὶ «ἡ κολακεία ποτὲ δὲν ἦταν χαρακτηριστικὸ τοῦ ἀλβανικοῦ λαοῦ». Μὲ τὴ φράση αὐτὴ ὑπονοοῦσε τὸ Πεκῖνο, τὴ Μόσχα, τὸ Βελιγράδι...

Ὅμως, τὰ λόγια αὐτὰ ἔπαιζαν κάποιο ρόλο καὶ γιὰ τὰ Τίρανα ἐπίσης, ὅπου ἔχει γίνει κατανοητὸ ὅτι ἡ ἐπαναστατικὴ ἀρετὴ ἀπὸ μόνη της δὲν εἶναι πιὰ ἕνα μεγάλο προτέρημα, σ' ἕνα τόσο τεζὸ κόσμο. Ἔτσι, ἐξηγεῖται στὸ τέλος τῆς ὁμιλίας του ὅτι ὁ Χότζα ἐξέπεμψε κάτι ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ χαρακτηριστεῖ σὰν Σ.Ο.Σ.

Ἡ ἀπομονωμένη Ἀλβανία, δὲν θὰ κάνει κανένα συμβιβασμὸ ἀλλὰ «τὸ κόμμα της καὶ τὸ προλεταριακό της κράτος ξέρει νὰ κάνει τὶς ἀναγκαῖες διακρίσεις (....) νὰ διακρίνει τὸν βαθμὸ τῶν καλῶν προθέσεων ἑνὸς ἀστικοῦ κράτους ἀπέναντι στὴν Ἀλβανία καὶ νὰ διακρίνει ἐπίσης τὸν κίνδυνο ποὺ ἐκφράζει μιὰ μεγάλη καπιταλιστικὴ δύναμη σὲ σχέση μὲ μιὰ ἄλλη». Ἡ Ἀλβανία, λοιπόν, εἶναι ἕτοιμη νὰ συνάψει φιλικὲς καὶ οἰκονομικὲς σχέσεις μὲ ὅλα τὰ κράτη, μικρὰ ἢ μεγάλα, ποὺ τρέφουν σεβασμὸ γι' αὐτήν».

Ἔτσι ἐμφανίστηκε ἡ ἐκλεπτυσμένη διπλωματία. Δὲν θὰ πρέπει νὰ τὴ συγχέουμε μὲ τὸν ἀδιάστατο πραγματισμὸ τοῦ Μπεκὶρ Μπαλούκου καὶ τῆς κλίκας του.

ΠΑΝ. Ε. ΛΑΛΑΠΑΝΟΣ
ΑΚΤΙΝΟΛΟΓΟΣ - ΡΑΔΙΟΛΟΓΟΣ
ΕΙΔΙΚΕΥΘΕΙΣ
ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ
ΚΑΙ ΛΙΕΓΗΝ
ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ 40
ΤΗΛ. 277-277
ΠΑΤΡΑΙ
Δέχεται κάθε μέρα
καὶ κάθε Σάββατον
Σύμβασις: Μετὰ τῶν
Ταμείων, καί, τοῦ
Δημοσίου

Η ΜΕΓΑΛΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟ

3. Ἀξιόλογες οἱ σοσιαλδημοκρατίες, ἀλλὰ δὲν εἶναι σοσιαλισμός

Ὁ καπιταλισμὸς θὰ ξεπεραστεῖ μόνον μὲ τὸν Μαρξισμό

Η ΓΝΩΜΗ ΤΟΥ ΠΑΛΑΙΟΥ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΗ ΛΕΛΙΟ ΜΠΑΣΟ

Ἡ φωνὴ τοῦ Λέλιο Μπάσο ἀκούγεται σήμερα στὴ διαμάχη ποὺ ἄρχισε στοὺς κόλπους τῆς ἰταλικῆς Ἀριστερᾶς. Ὁ Μπάσο ἔχει ὅλα τὰ προσόντα γιὰ νὰ μιλήσει. Εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς πιὸ βαθεῖς γνῶστες τοῦ Μάρξ καὶ τῆς Ρόζα Λούξεμπουργκ. Ἦταν γραμματέας τοῦ Σοσιαλιστικοῦ Κόμματος μετὰ ἀπὸ πολυετὴ ἀντιφασιστικὴ δράση. Εἶναι αὐθεντικὸς δημιουργὸς ἰδεῶν. Πιστεύει κυρίως στὴ μελέτη. Στὴ Ρώμη, μὲ τὸ Ἵδρυμα Μπάσο, ὀργάνωσε ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ δραστήρια πολιτιστικὰ κέντρα ποὺ ἀσχολεῖται μετὰ προβλήματαὅλου τοῦ κόσμου. Εἶναι ὀργανωτὴς τῶν Δικαστηρίων Ράσελ. Ὁ Μπάσο ποὺ σχεδὸν τελείωσε τὸ γράψιμο ἑνὸς δοκίμιου μὲ τίτλο: «Μάρξ καὶ Μαρξισμός», θεωρεῖται κατὰ κάποιον τρόπο ἀπομονωμένος καμιὰ φορὰ αἱρετικός. Πιστεύει ἐνθερμα στὸν σοσιαλισμὸ τὸν ὁποῖο δὲν θεωρεῖ οὐτοπία. Παρακολουθεῖ προσεκτικὰ τὶς περιπέτειες τῆς ἰταλικῆς Ἀριστερᾶς. Νὰ οἱ ἀπαντήσεις ποὺ ἔδωσε σὲ μιὰ συνέντευξή του μὲ τὸν Τζούλιο Γκόρια, τῆς «Παέζε Σέρα»:

ΕΡ.: Τὶς τελευταῖες ἑβδομάδες μιλοῦν πολὺ (ἴσως ὑπερβολικά) γιὰ τὸν Λένιν καὶ τὸν Μάρξ. Σοῦ φαίνονται δύο ὀνόματα ἐπίκαιρα;

ΑΠ.: Ἐγὼ μᾶλλον θὰ ἔκανα μιὰ διάκριση πολὺ σημαντικὴ μεταξὺ Λένιν καὶ Μάρξ. Δὲν θέλω νὰ προσβάλω κανέναν, ἀλλὰ ἔχω τὴν ἐντύπωση ὅτι οἱ Ἰταλοὶ μελετητὲς τοῦ μαρξισμοῦ ἔμειναν γιακὰ πίσω.

ΕΡ.: Μὰ πως νὰ ἀντιμετωπίζουμε τότε τὸ μεγάλο πρόβλημα Λένιν;

ΑΠ.: Δὲν μποροῦμε νὰ μελετήσουμε τὸν Λένιν ἀγνοώντας τὰ τρία στάδια τῆς διαμόρφωσής του: αὐτὸ ποὺ ὀνομάζεται στάδιο τῆς διαφώτισης τοῦ 1860 (Τσερνιτσέφσκυ). Ἡ γραμμὴ σκέψης ποὺ πηγάζει ἀπὸ τους Ρώσους Γιακωβίνους τοῦ τέλους τῆς 10ετίας τοῦ '70 καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ '80 (ἀπὸ τὸν Τράτσεφ μέχρι τὴ Ναρόντναγια Βόλια). Ὁ μαρξισμὸς τὸν ὁποῖο κληρονόμησε ἀπὸ τὴν γερμανικὴ σοσιαλδημοκρατία καὶ ἀπὸ τὸν Κάουτσκι. Ὁ μαρξισμὸς ἤδη μπασταρδεμένος. Ὁ Λένιν σχηματίζεται σὲ μία περίοδο στὴν ὁποία ὁ μαρξισμός, μὲ τὴν ἐκβιομηχάνιση, ἐπεκτείνεται στὴ Ρωσία, ἐνῶ οἱ προηγούμενοι ἐπαναστάτες πρόσβλεπαν στὴν ἀγροτιά. Ὁ Λένιν καταλαβαίνει, ὅτι μὲ τὴν ἐργατικὴ τάξη ποὺ δημιουργήθηκε μὲ τὴν ἐκβιομηχάνιση τῆς χώρας γεννήθηκε μιὰ νέα ἐπαναστατικὴ δύναμη. Ἀλλὰ ἡ Ρωσία δὲν εἶναι Δυτικὴ Εὐρώπη, καὶ ἡ ἐπανάσταση πρέπει νὰ ἀκολουθήσει ἄλλα μονοπάτια. Γι' αὐτὸ ὁ Λένιν μπολιάζει τὸν μαρξισμὸ του μὲ τὴν παράδοση τῶν Ρώσων Γιακωβίνων. Ἡ οὐσία εἶναι ὅτι ἐξακολουθοῦμε, νὰ ἀδικοῦμε τὸν Λένιν. Αὐτὸς ἐφάρμοσε μόνο μερικὰ στοιχεῖα τοῦ μαρξισμοῦ σὲ μιὰ πολὺ εἰδικὴ κατάσταση. Ὁ Λενινισμός, σὰν κομμουνιστικὴ θεωρία τῆς ἐξουσίας εἶναι πρώτιστα ρωσικὸς καὶ ἡ ἀξία τοῦ Λένιν βρίσκεται στὸ ὅτι δημιούργησε ἕνα ὄργανο γιὰ τὴν ἐπανάσταση ἔξω ἀπὸ ὅλα τὰ μαρξιστικὰ πλαίσια. Σήμερα, ὁ λενινισμὸς εἶναι ἔγκυρος γιὰ τὶς χῶρες τοῦ Τρίτου Κόσμου, ὅπου οἱ περιστάσεις εἶναι ἀνάλογες.

ΕΡ.: Μὰ τότε τὸ Κ.Κ. Ἰταλίας τί νὰ τὸν κάνει αὐτὸν τὸν Λένιν; Ὁ Μπερλίνγκουερ, ὅπως ξέρεις, μίλησε πολὺ γι' αὐτὸν σὲ μιὰ πρόσφατη συνέντευξή του.

ΑΠ.: Ὑπάρχουν διδάγματα μεθοδολογίας τοῦ Λένιν ποὺ θεωρῶ ἀπόλυτα ἔγκυρα: Ἡ ἐξαιρετικὴ του εὐελιξία, ἡ ἀξεπέραστη τακτικὴ ἱκανότητα σὲ συγκεκριμένες καταστάσεις. Ἡ δύναμή του βρισκόταν στὸ ὅτι καταλάβαινε τὴν κάθε στιγμή. Ὑπῆρξε ὁ πιὸ δογματικὸς καὶ ὁ πιὸ ἀντιδογματικὸς ἀπὸ τοὺς ἐπαναστάτες. Ἀλλὰ ἐδῶ δὲν θεωρῶ τὸν Λένιν σὰν θεωρητικό.

Ἂν θέλουμε νὰ μιλήσουμε γιὰ τὸ Κ.Κ.Ι. τότε πρέπει νὰ πῶ ὅτι αὐτὸ τὸ κόμμα ἀπόδειξε ὅτι ἔμαθε ἀπὸ τὸν Λένιν τὴν ἱκανότητα νὰ προσαρμόζεται στὶς καταστάσεις. Τὸ Κ.Κ.Ι. σήμερα εἶναι τελείως διαφορετικὸ ἀπὸ ὅ,τι ἦταν τὸ '21. Αὐτὴ ἡ ἱκανότητα ἀλλαγῆς εἶναι καὶ λενινισμός. Πιθανὸν αὐτὴ ἡ ἱκανότητα θὰ ἔπρεπε νὰ συνοδεύεται ἀπὸ μεγα λύτερη θεωρητικὴ ἀνεξαρτησία. Ἡ πολιτικὰ τάξη τοῦ Κ.Κ.Ι., υἱοθέτησε τὸ πνεῦμα τοῦ Λένιν. Τὸ γράμμα τοῦ Λένιν, ὅμως, εἶναι μᾶλλον χαρακτηριστικὸ τῶν διανοούμενων τοῦ Κ.Κ.Ι.

ΕΡ.: Καὶ ἡ "κριτικὴ" ποὺ τοῦ κάνει ὁ Κράξι;

ΑΠ.: Δὲν μποροῦμε νὰ καταδικάσουμε ἢ νὰ ἀθωώσουμε τὸν λενινισμὸ μὲ βάση μία γενικὴ ἀνάλυση. Αὐτὰ ποὺ λέει ὁ Κράξι γιὰ τὸ «Τί νὰ κάνουμε» εἶναι σωστά. Τὸ σφάλμα συνίσταται στὸ ὅτι κρίνονται αὐτὰ ποὺ ἔγραψε ὁ Λένιν τὸ 1902, σὲ μία περίσταση τελείως διαφορετικὴ ἀπὸ κείνη τῶν ἐτῶν ποὺ ἀκολούθησαν, στὴν διάρκεια τῶν ὁποίων ἄλλαξε τακτικὴ γιατὶ ἄλλαξαν τὰ πράγματα. Σήμερα, ἂν ζοῦσε, δὲν θὰ ἔλεγε τὰ ἴδια πράγματα. Σ' αὐτὸ πρέπει νὰ προστεθεῖ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Κράξι κατηγορεῖ τὸν Λένιν γιὰ ἰδέες ποὺ ὁ Λένιν πῆρε ἀπὸ τὸν Κάουτσκι καὶ ἑπομένως εἶναι ἰδέες σοσιαλιστικῆς προελεύσης, ὅπως ἡ ἰδέα ὅτι ἡ συνειδηση δίνεται στὴν ἐργατικὴ τάξη ἀπὸ ἔξω...

ΕΡ.: Καὶ ὁ Μάρξ ἔχει ἀκόμη τίποτε νὰ μᾶς διδάξει· Χρησιμοποιώντας τὸν μαρξισμὸ μποροῦμε νὰ ἐλπίζουμε σὲ ἀλλαγὴ τῆς κοινωνίας πρὸς σοσιαλιστικὴ κατεύθυνση;

ΑΠ.: Σ' αὐτὸ τὸν τομέα, ἐγὼ εἶμαι λίγο αἱρετικός. Κατ' ἀρχήν, πρέπει νὰ πῶ ὅτι ἡ ἀληθινὴ σκέψη τοῦ Μάρξ πέθανε μᾶλλον μαζί του.

Ὁ Μαρξισμὸς ἔχει λίγη σχέση μὲ τὸν Μάρξ γιατὶ πέρασε ἀπὸ τοὺς παραμορφωτές, ματαξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Ἔνγκελς. Μετὰ ἀπ' αὐτό, πρέπει νὰ προσθέσω ὅτι ἡ σκέψη τοῦ Μάρξ δὲν ὑπῆρξε ποτὲ τόσο ἐπίκαιρη, ὅσο εἶναι σήμερα. Δὲν θὰ ξεφύγουμε ἀπὸ τὸν καπιταλισμό, ἂν δὲν ἀκολουθήσουμε τὴν γραμμὴ ποὺ χάραξε ὁ Μάρξ. Οἱ συζητήσεις γιὰ τὴν γερμανικὴ σοσιαλδημοκρατία ἢ γιὰ τὴν ρωσική, εἶναι ἄλλο πρᾶγμα καὶ πρέπει νὰ περιοριστοῦν ἱστορικά.

ΕΡ.: Τί διαφορὰ βλέπεις μεταξὺ τῶν σημερινῶν εὐρωπαϊκῶν σοσιαλδημοκρατιῶν καὶ τοῦ σοσιαλισμοῦ;

ΑΠ.: Αὐτὲς οἱ σοσιαλδημοκρατίες δὲν πιστεύουν στὸ ξεπέρασμα τοῦ καπιταλισμοῦ, δουλεύουν μέσα σ' αὐτὸ τὸ σύστημα, μεθοδεύουν οὐσιαστικὰ τὸν καπιταλισμὸ νὰ ξεπεράσει τὶς κρίσεις του, λειτουργοῦν σὰν βαλβίδες ἀσφαλείας, ἂν καὶ συνεισφέρουν στὴν καλυτέρευση τῆς κατάστασης τῶν ἐργαζομένων σὲ αὐτὴ τὴν κοινωνία.

ΕΡ.: Καὶ τί ἔχεις ν' ἀπαντήσεις σ' αὐτοὺς ποὺ λένε ὅτι σὲ μερικὲς ἀπ' αὐτὲς τὶς σοσιαλδημοκρατίες ἡ κοινωνία πέτυχε ἕνα σημαντικὸ ἐπίπεδο οἰκονομικῆς εὐεξίας;

ΑΠ.: Ἂν ὁ σκοπός μας εἶναι ἡ ἀναζήτηση τῆς οἰκονομικῆς εὐεξίας, τότε εἶναι ἀλήθεια ὅτι μέχρι τώρα τὸ σύστημα ποὺ κατάφερε νὰ δώσει τὰ περισσότερα εἶναι ὁ καπιταλισμός. Ὅμως ὁ καπιταλισμὸς δὲν βοηθάει στὸ ξεπέρασμα τῆς ἀλλοτρίωσης γιὰ τὴν ὁποία ὁ Μάρξ ἔγραψε πολλά. Καὶ ἂς μὴ ξεχνᾶμε, πὼς ὁ καπιταλισμὸς παρουσιάζει μειονεκτήματα στὸ οἰκονομικὸ ἐπίπεδο, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν ἐκμετάλλευση τοῦ Τρίτου Κόσμου. Καὶ μένα μὲ ἐνδιαφέρει ἀκριβῶς τὸ διεθνὲς πεδίο. Ἐπίσης, ὁ καπιταλισμὸς δὲν θὰ μᾶς ἀπελευθερώσει ποτὲ ἀπὸ τὴν κατάπτιση, γιατὶ εἶναι ἕνα σύστημα ἱεραρχικὸ καὶ αὐταρχικό.

ΕΡ.: Πρὸς ποιὰ κατεύθυνση νομίζεις ὅτι κινεῖται ὁ Κράξι μὲ τὶς πολιτικὲς του ἐπιλογές;

ΑΠ.: Ὁ Κράξι κάνει συνεπῆ πολιτική. Κάνει μιὰ προσπάθεια ποὺ ἀποσκοπεῖ στὸν σχηματισμὸ ἑνὸς μεγάλου κόμματος λίγο πολὺ ἰσοτίμου μὲ τὶς εὐρωπαϊκὲς σοσιαλδημοκρατίες. Ὅλα αὐτὰ εἶναι λογικὰ ἀρκεῖ αὐτὴ τὴ τάση νὰ μὴν ὀνομάζεται σοσιαλισμός.

ΕΡ.: Ὅμως αὐτὴ ἡ τάση δὲν ἔρχεται σὲ ἀντίφαση μὲ τὴν στρατηγικὴ τῆς ἐναλλακτικῆς λύσης σχηματισμοῦ ἀριστερῆς κυβέρνησης;

ΑΠ.: Δὲν πίστεψα ποτὲ στὴν ἐναλλακτικὴ λύση τῆς Ἀριστερᾶς μὲ τὴν ἔννοια μὲ τὴν ὁποία χρησιμοποιοῦμε τὴν ἔκφραση. Ὅμως τὰ κόμματα κρίνονται ἀπὸ αὐτὰ ποὺ κάνουν καὶ ὄχι ἀπὸ αὐτὰ ποὺ λένε. Ἐγὼ ἐνδιαφέρομαι γιὰ ὅποιον ξέρει καλύτερα νὰ ἀνοίξει τὸν δρόμο πρὸς τὸν σοσιαλισμό. Ἡ ἐλπίδα μου τὸ 1943—1944 ἦταν νὰ μὴν ξαναδημιουργηθοῦν οἱ παλιὲς διαιρέσεις τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος. Ἔλπιζα, ὅτι ἦταν δυνατὸ τότε, πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωση, νὰ γίνει μιὰ προσπάθεια γιὰ τὴν συνένωση, ποὺ θὰ ἔδινε ἀμέσως σημαντικοὺς καρπούς.

Αὐτὸ δὲν στάθηκε δυνατό. Καὶ ξαναβρεθήκαμε μὲ δύο κόμματα ποὺ δροῦσαν στὸ ἴδιο κοινωνικὸ πεδίο. Σ' αὐτὸ ὀφείλονται καὶ οἱ προστριβές, οἱ διαμάχες.

ΕΡ.: Ἀργότερα, ἔγιναν προσπάθειες γιὰ συνένωση τῶν κομμάτων. Πῶς ἐξελίχθηκαν τὰ πράγματα, γιατὶ ἀπότυχαν;

ΑΠ.: Ἐγὼ πίστευα ὅτι ἡ συνένωση μποροῦσε νὰ πραγματοποιηθεῖ σὲ λογικὸ χρονικὸ διάστημα. Ὁ Νέννι, πίστευε ὅτι μπορούσαμε νὰ ἔχουμε πιὸ ἄμεσα ἀποτελέσματα. Στὴν οὐσία δὲν εἴχαμε κανένα ἀποτέλεσμα. Καὶ τὸ Μέτωπο τοῦ '48, στὸ ὁποῖο ἐγὼ ποὺ ἤμουν τότε γραμματέας τοῦ Σ.Κ.Ι. ἀντιτάχθηκα, ἦταν σφάλμα. Ἴσως, θὰ ἔπρεπε νὰ παραιτηθῶ... Ὅμως, ἐλπίζω ἀκόμη σ' αὐτὴ τὴν ἕνωση τῶν κομμάτων.

ΕΡ.: Ἑπομένως ἐσὺ ἀποκλείεις τὸ νὰ ἔχουν ὁποιαδήποτε σχέση οἱ σοσιαλδημοκρατίες τοῦ ... σοσιαλισμό.

ΑΠ.: Ἐπαναλαμβάνω ὅτι, πρόκειται γιὰ συνεπεῖς πολιτικὲς ποὺ εἶναι ἔκφραση τῶν ἐργατικῶν τάξεων, ποὺ τὶς ὑποστηρίζουν. Ἀλλὰ ἡ ἀντίληψη ποὺ ἔχουν γιὰ τὴν δημοκρατία δὲν ἐχει τίποτα τὸ σοσιαλιστικό. Ὁ σοσιαλισμὸς εἶναι σοβαρὸ πρᾶγμα, εἶναι ἡ πιὸ ψηλὴ μορφὴ τῆς δημοκρατίας.

ΕΡ.: Μὰ τί εἶναι αὐτὸς ὁ σοσιαλισμός; Δὲν ὑπάρχει κίνδυνος νὰ γίνει μακρινὸς μῦθος;

ΑΠ.: Θέλεις τὴν δική μου ἄποψη γιὰ τὸ τί εἶναι ὁ σοσιαλισμός; Ἔ, λοιπόν, σοῦ λέω ὅτι δὲν ὑπῆρξε ποτὲ πουθενά. Σήμερα, αὐτὸ ποὺ μ' ἐνδιαφέρει, δὲν εἶναι ὁ σχεδιασμὸς τῆς μελλοντικῆς κοινωνίας, τὸ «πανδοχεῖο τοῦ μέλλοντος», ὅπως ἔλεγε ὁ Μάρξ. Αὐτὸ ποὺ μ' ἐνδιαφέρει, εἶναι νὰ ἀνοιγοῦν σήμερα δρόμοι πρὸς μιὰ νέα κοινωνία. Ἡ αὐριανὴ κοινωνία θὰ εἶναι ἡ διέξοδος ποὺ διαλέγουμε σήμερα.

ΕΡ.: Πῶς εἶναι δυνατὸς ὁ σοσιαλισμὸς μὲ τὰ δεδομένα τῆς σημερινῆς Ἰταλίας;

Α.Π.: Οἱ περιστάσεις δημιουργοῦνται στὴ διαδρομή. Ποῦ μᾶς ὁδηγοῦν οἱ γραμμὲς τοῦ Κ. Κ.Ι. καὶ τοῦ Σ.Κ.Ι.; Ὅταν ὁ Κράξι δὲν μιλάει καθόλου γιὰ τὸν Μάρξ, μὲ ἀφήνει σκεπτικό. Ἀλλὰ δὲν μὲ στενοχωρεῖ λιγότερο ἡ πολιτικὴ τοῦ ἱστορικοῦ συμβιβασμοῦ· δὲν χτίζεται ὁ σοσιαλισμὸς μὲ τὴν χριστιανοδημοκρατία. Πιστεύω σὲ μιὰ ἐναλλακτικὴ λύση μεταμόρφωσης τῆς κοινωνίας.

ΕΡ.: Μά, συγκεκριμένα, τὶ θὰ ἔκανες ἐσὺ μετὰ τὴν πολιτικὴ κατάσταση ἔτσι ὅπως διαμορφώθηκε στὶς 20 Ἰούνη;

Α.Π.: Ἐγὼ δὲν ἀποκλείω καθόλου ὅτι μπορεῖ νὰ γεννηθεῖ ἡ ἀνάγκη πολυκομματικῶν κυβερνήσεων, ἀλλὰ ταυτόχρονα πρέπει νὰ ἐργαστοῦμε γιὰ νὰ πᾶμε παραπέρα. Τέτοιου εἴδους κυβέρνηση δὲν εἶναι μόνο ὑποχρεωτικὴ ὁδός. Πρέπει νὰ δημιουργηθοῦν, οἱ περιστάσεις γιὰ νὰ προχωρήσουμε πρὸς τὸν σοσιαλισμό, ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ἐγὼ δὲν πιστεύω καθόλου στὴν ἐπανάσταση σὰν ἕνα εἶδος κατάληψης τῶν Χειμερινῶν Ἀνακτόρων. Καὶ ἔπειτα νὰ προχωρήσουμε πρὸς τὸν σοσιαλισμὸ μὲ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο προσπάθησα νὰ ἐκφράσω. Δίνω ἕνα μικρὸ παράδειγμα: Ὅταν ἑτοιμάσαμε τὸ Σύνταγμα ἐγὼ προσωπικὰ ἔγραψα τρεῖς γραμμὲς στὸ δεύτερο μέρος τοῦ ἄρθρου 3. Λένε ὅτι τὸ κράτος ἔχει τὴν ὑποχρέωση νὰ καταργήσει τὶς κοινωνικὲς ἀνισότητες. Ἀπ' ὅλα αὐτὰ εἶναι σαφὲς ὅτι πρέπει νὰ περάσουμ